

EESSÕNA

Mulgi murdekeelt on talletatud juba mitu põlvkonda, kuid käesolev sõnastik on esimeseks katseks anda terviklik ülevaade selle sõnavara rikkustest. Sõnastikku on koostatud varem kogutud murdesõnu ning ka Mulgi Kultuuri Instituudi sõnaraamatu tööruhma liikmete poolt esitatud ainek. Sõnastik püüab samuti täita praktilisi eesmärke, olles abiks nii mulgi keele õppijatele kui õpetajatele, kõigile neile, kes tahavad rohkem teada saada selle kohta, kuidas mulgid on nimetanud end ümbritseva looduse ja argipäeva nähtusi ning ka laiema ilma asju. Ehkki mulgi keel on igapäevase kõnekeelena kadumas, oli sõnaraamatu tööruhmas inimesi, kelle koduse suhtlemise keel on ikka veel mulgi keel.

Mulgi murdeala on oma viie ajaloolise kihelkonnaga – Halliste, Helme, Karksi, Paistu ja Tarvastuga – väiksemaid Eestis. Ometi on Mulgimaa olnud keeleliselt erakordselt mitmekesine, sest oma asendi tõttu ajaloolise Lõuna-Eesti lääneosas on see olnud aastasadu erinevate murde-, keele- ja kultuurikontaktide mõjuväljas. Nii on tulnud kõrvuti kasutusele eri algupära sõnu. Mulgimaal on tuntud nii *koer* kui *peni*, nii *punane* kui *verev*, tüdruku kohta on öeldud ka *tidruk*, *tüdrük*, *tütrik*, neiu kohta *neio*, *näio*, *neidis*, *näidis* jne. Mitte ainult kihelkondade, vaid nende eri osadegi keel on erinenud mõnevõrra. Selle sõnastiku kokkupanijad ei ole võtnud endale ühe õigeima sõna või sõnakuju väljavalija rolli. Vastupidi, on püütud esile tuua kõigile Mulgimaa osadele iseloomulikke sõnu ja väljendeid. Võib-olla on selle juures mõnevõrra rohkem sõelale jäänud vanemaid lõunaeesti sõnu, mis on paremini säilinud Mulgimaa lõunaosas, kuid loodetavasti kogevad seda sõnastikku lehitsedes äratundmisrõõmu kõik Mulgimaa juurtega inimesed.

Kasutuse hõlbustamiseks on lisatud sõnadele põhivormid, noomenite puhul omastava ja osastava käände vorm, verbide puhul *da*-tegevusnime ja oleviku ainsuse esimese pöörde vorm. Mõnikord on lisatud teisigi iseloomulikke muutevorme. Enamasti on esitatud sõnade kasutusvõimalusi avavaid näitelauseid. Märksõna valikul on ära toodud ka eri murrakute kujusid, häälikulistele variantidele puhul eelistatud

kirjakeelest lahknevamaid. On esitatud ka viiteid teistele sama või lähedase tähendusega sõnadele.

Sõnastiku koostamiseks tegi esimese sõnaloendi Tartu Ülikooli vanemteadur Liina Lindström. Ta kasutas selleks Salme Tanningu raamatu „Karksi murrak” murdeainest ja erinevaid tekste. Seda loendit täpsustasid ja täiendasid kolme aasta jooksul Mulgi Kultuuri Instituudi sõnaraamatu töörühma liikmed oma ettepanekutega, mis pani kirja projektijuht Alli Laande. Järgmises töö etapis sisestati andmed Eesti Keele Instituudi sõnaraamatute koostamise elektroonilisse süsteemi **ΞLex**. Eesti Keele Instituudi direktor, professor Urmas Sutrop kohendas ise algfaali sobivaks sellele programmile, tarkvara kohaldas programmeerija Andres Loopmann, abistas ka instituudi sõnaraamatute peatoimetaja Margit Langemets. Tartu Ülikooli magistrant Triin Todesk kontrollis seejärel sõnastikusüsteemis üle kogu sõnastiku materjali, võrreldes seda eesti keele põhisõnavara ja sagedasemate sõnade loendiga ning tehes hulganisti täiendusi. Täienduste tegemisel kasutas ta nii Eesti Keele Instituudi murdearhiivi kui suurt „Eesti murrete sõnaraamatut”. Sõnade levikud on vajadusel täpsustatud „Väikese murdesõnastiku” elektroonilise andmebaasi abil. Triin Todeski tööd toetas Tartu Ülikooli eesti keele ajaloo ja murrete professor; professor Karl Pajusalu vaatas lõpuks üle kogu sõnastiku andmestiku, tehes veel täpsustusi ja täiendusi. Vanemteadur Ellen Niit toimetas keeleliselt sõnastiku küljenduseelse versiooni. Siiras tänu kuulub samuti neile paljudele Mulgimaa inimestele, kes jagasid oma teadmisi sõnaraamatu tegijatega, ning kõigile keelejuhtidele, kellelt on ligi saja aasta jooksul Mulgi sõnu üles tähendatud!

Koostajad ja toimetajad